

№ 38 (439)
Кастрычнік 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- ☞ **Помнік прыроды: 400-гадовы дуб –** стар. 2
- ☞ **Вяртанне: кнігі К. Семяновіча і музыка Беларусі за чатыры стагоддзі –** стар. 3 і 7
- ☞ **Гонар і слава: іпастасі 3. Жылуновіча –** стар. 5

14 кастрычніка – дзень работнікаў культуры!
Поспехаў вам, калегі!

«Спячэм каравай...»

(Артыкул пра ўнікальны абрад чытайце на стар. 7)

На тым тыдні...

- ✓ **1 кастрычніка** ў Дзяржаўным музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Рэспублікі Беларусь адбылася **прэзентацыя кампакт-дыскаў «Музыка Беларусі XVII–XX стст.»**. Падрабязней пра імпрэзу чытайце на стар. 7.
- ✓ **2 кастрычніка** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва пачала працаваць **выстаўка плаката і графікі Лешка Жэброўскага (Польшча)**. Просты, немудрагелісты, амаль забавляльны мастак; яго плакаты ўжо аб'ехалі ўвесь свет: Кітай і ЗША, Японію і Мексіку, Іран і Марока, Расію і Італію. Выстаўка будзе працаваць да 20 кастрычніка.
- ✓ **4 кастрычніка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ў межах сумеснага праекта Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Пасольства Федэратыўнай Рэспублікі Германія ў Рэспубліцы Беларусь адбылося **ўрачыстае адкрыццё выстаўкі «Францыск Скарына: падарожжа на Радзіму»**. Упершыню на выстаўцы экспануецца канвалют, што ўключае 11 выданняў Францыска Скарыны з фонду Верхнялужыцкай навуковай бібліятэкі (г. Гёрліц, Германія). Бібліятэка заснаваная ў XVIII ст. Сёння яна – адзін з галоўных цэнтраў па зборы дакументаў, а таксама важны інфармацыйны цэнтр Германіі. Верхнялужыцкая навуковая бібліятэка валодае пражскімі выданнямі нашага першадрукара, а НББ – захавальніца адзінага ў Беларусі збору кніг Ф. Скарыны (10 кніг Бібліі, выддзеных у Празе ў 1517–1519 гг.). Наведаць выстаўку можна да 13 кастрычніка.
- ✓ **3 4 кастрычніка** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь да 25 кастрычніка працуе **выстаўка плаката Уладзіміра Крукоўскага са збору музея**, прысвечаная 75-годдзю мастака.
На выстаўцы прадстаўлена больш за 40 працаў розных часоў і тэматыкі. У цэнтры ўвагі – Беларусь, яе гісторыя і культура, яе сённяшні дзень і заўтрашні лёс. Але тэматычны і жанравы дыяпазон мастака значна шырэйшы: плакаты антываенныя і сацыяльныя, культура і спорт, экалогія, афішы, плакаты агітацыйныя і прапагандысцкія. Яны ўяўляюць з сябе своеасаблівы візуальны летапіс часу. *Падрабязней – глядзіце на стар. 6.*

Сябры! Падпісацца на газету можна з любога месяца

Мы – краязнаўцы

У кастрычніку 2012 года Ільянская сярэдняя школа імя А.А. Грымаця Вілейскага раёна адзначае сваё 150-годдзе. Наша школа асабліваю ўвагу надае краязнаўству. Некалі абраны намі краязнаўчы ўхл ажыццяўляецца на справе, хоць афіцыйна ён ліквідаваны ў сувязі з «развіццём адукацыі».

У школе створаны і працуе краязнаўчы музей «Ільянскія даляглядзі». У 2010 годзе музей атрымаў званне «народны». «Вілейшчына літаратурная» – гэта другі наш музей, і ён таксама народны. Музеі маюць багатыя экспазіцыі і вядуць актыўную дзейнасць. Цяпер яны папаўняюцца музейнымі прадметамі, экспедыцыйныя атрады ладзяць вандроўкі, краязнаўцы сустракаюцца з жыхарамі вёсак, запісваюць успаміны, а сабраныя матэрыялы апрацоўваюць, пішучь артыкулы і нават кніжкі.

І настаўнікі, і вучні, а яшчэ і бацькі вучняў, як раней, так і цяпер клапацяцца пра працу школьных музеяў. І іх намаганні прыносяць карысць: працягваецца збор музейных прадметаў і іх захоўванне, працуюць саветы музеяў, праводзяцца акурсіі, музейныя ўрокі па прадметах, а таксама выхавальчыя мерапрыемствы.

І ўсё новыя наведнікі штодзень прыходзяць у наш музей. Прыходзяць класам і паасобку, каб задаволіць сваю цікаўнасць, усё ўбачыць і пачуць. І даведацца, напрыклад, пра жалезаробчыя цэнтры, якія некалі даўно існавалі ў наваколлі Ільі каля вёсак Бязводнае, Карытніца, Пажарышча. Тут з балотнага жалезняку ў гліняных домніцах-крыцах на-

шыя продкі выплаўлялі крычнае жалеза ў выглядзе невялікіх порыстых кавалкаў.

А яшчэ ж у Ільі была гута. Рэшткі гэтай шкляной мануфактуры засталіся ў зямлі. Апаленае шкло, кавалкі шкляных вырабаў – усё гэта сабранае і захоўваецца ў школьным музеі побач з крычным жалезам. Дарэчы, кавалкі крычнага жалеза знойдзеныя намі ў лесе паблізу

возе з жалезаробчага цэнтры ў вёску Кавалі для пракоўкі, але па нейкай прычыне не давезлі і скінулі ў лесе. Вось і атрымалася, што старажытныя майстры-жалезаробы нібыта знарок пакінулі гэтае жалеза для нас, каб мы забралі яго і зрабілі скульптурны помнік жалезнаму веку. Такая прапанова праз «Рэгіянальную газету» ад нас ужо паступала раней. Так хочацца, каб каля вёскі Кавалі паблізу аўтадарогі Мінск–Нарач быў пастаўлены велічны помнік жалезнаму веку і ў яго склад былі ўключаныя кавалкі таго жалеза, якое ляжыць у лесе. А пакуль тое будзе (і яшчэ ці

вёскі Кавалі. Яны ляжаць там пад слоem моху ўжо колькі стагоддзяў, але добра захаваліся і чамусьці амаль не пашкоджаныя карозіяй. Мы мяркуюем, што гэтае жалеза везлі на

будзе), нашыя школьныя ўмельцы хочучь зрабіць для музея невялікія макеты жалезаробчага цэнтры і домніцы-крыцы.

(Заканчэнне на стар. 2)

Дуб векавечны лічыць стагоддзі

На абшарах беларускага Палесся, непадалёк Івацвічаў, ёсць маленькая кропка – вёска Магіліцы. Адтуль родам мой бацька – светлавалосы і блакітнавокі, сапраўдны паляшук з самай сапраўднай паляшучкай гаворкаю, якая не знікла, не згубілася за два з паловай дзесяцігоддзі, пражытыя не ў родных мясцінах. Часам бацька расказвае пра сваё дзяцінства: пра ягадныя лясочки, пра сапраўдныя снежныя зімы, пра вёску...

А за яе ваколіцай рос і расце сёння велізарны дуб. Яго ствол можна абхапіць толькі ўчатырох. Колькі яму гадоў ці, дакладней, стагоддзяў, сказаць цяжка. У інтэрнэце я знайшла звесткі, што можна вельмі прыблізна палічыць узрост дрэва, памножышы

абхват ствала (а ў гэтага дуба ён амаль пяць метраў) на каэфіцыент. Для кожнай пароды дрэва ён свой, для дуба – 1. Але каэфіцыент можа быць большым ці меншым – гэта залежыць ад таго, на сухім або на вільготным месцы расце дрэва, і пад. Тады ў лічбах мож-

на памыліцца гадоў на пяць дзясят. А то – і на цэлае стагоддзе. Але нават з такіх немудрагелістых падлікаў зразумела, што ўзрост дрэва – гадоў чатырыста, калі не болей. То бок, дуб ужо «дарос» да таго, каб браць яго пад ахову. Спадзяюся, што Міністэрства прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя зрабіла гэта; а калі не, то неўзабаве дабярэцца і да гэтага куточка Палесся.

Жыхары вёскі да дуба прывычаліся не менш, чым да зямлі, па якой ходзяць, ці да Шчыры, што пятыя непадалёк. Адным словам, яго проста не заўважаюць: расце і хай сабе расце, справы да гэтага нікому няма. Толькі вось што прыкмецілі раней: на тым баку вёскі, дзе за ваколіцай расце дуб, чамусьці ў сем'ях часцей за ўсё нараджаліся хлопчыкі – і вырасталі сапраўднымі асілкамі... Толькі зараз і гэта ўжо нікому не цікава. Дзяцей у вёсцы з кожным годам усё менш, хутка закрываюць мясцовую школу. Стаяць пустымі новыя прыгожыя дамкі з белай цэглы.

А дуб пакуль што спакойна сабе расце. Наўрад ці яго цікавіць тая мітусня, што адбываецца побач: за свае колькі там стагоддзяў ён, напэўна, і не такое бачыў. І няхай ён расце яшчэ доўга – можа, гадоў праз дзвесце ці лепей нават

Вось ён – 400-гадовы волат!

трыста яго нарэшце заўважаць, вызначаць дакладны ўзрост, возьмуць пад ахову і прыладзяць дзе-небудзь побач шылду «Помнік прыроды. Ахоўваецца дзяржавай». А можа, тады ўжо і ахоўваць не будзе чаго: няма дуба – няма праблемы. Затое, па гадавых

кольцах на пні ўзрост дрэва падлічыць будзе вельмі проста. І танна. Будзе чым ганарыцца.

Ніна КАЗЛЕНЯ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ
Фота аўтара

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету **63320**
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета Колькасць камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды (паштовы індэкс) (адрес)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА на газету **63320**
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт падпіскі _____ руб. Колькасць пераадрасоўкі _____ руб. камплектаў

на 200 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куды (паштовы індэкс) (адрес)

Каму (прозвішча, ініцыялы)

Мы – краязнаўцы

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

У этнаграфічным адзеле музея існуе багатая калекцыя рэчаў, і сярод іх разнастайныя прадметы сялянскага побыту. Тут ёсць шмат усяго, і дзеці ахвотна прыходзяць сюды, каб спытаць: «А што гэта?». Пытаюцца пра крэмень, верацяно і калаўрот, прасліцу і церніцу (мялку), дзешку, пранік, жорны, ступу і шмат пра што яшчэ, чым скон веку карысталіся людзі, а цяпер ужо не карыстаюцца.

Школьныя краязнаўцы – людзі творчыя, занепакоеныя, непаседлівыя, актыўна ўдзельнічаюць у шматлікіх мерапрыемствах. Яны любяць быць на экскурсіях і хадзіць у вандроўкі, займацца ў краязнаўчых гуртках, друкаваць свае нататкі ў школьным літаратурна-краязнаўчым зборніку «Ільянскія перагляды», у перыядычным друку. Так і з'явіліся артыкулы нашых краязнаўцаў «Сучасныя падвор'і ў Ільі», «Нашы землякі – абаронцы Айчыны», «Беларускія абрады і святы», «Калядкі – святыя беларусаў», «Людзі маёй вёскі», «Наш край: мінулае і сучаснае», «Гісторыя школы ў датах і падзеях» і іншыя.

Праведзены сярод вучняў конкурс «Лепшы краязнавец года» выявіў лепшых краязнаўцаў. Імі сталі вучні з розных класаў: Ксенія Маскаленка, Дзмітрый Трубач, Антон Івашанка, Лізавета Шымель, Павел Маскаленіч, Яўгенія Краўчонак, Лізавета

Філістовіч, Дар'я Савіна, Дзяніс Дуровіч, Валянціна Усціновіч, Анастасія Спірыдовіч.

Улетку вучні радыя магчымасці павандраваць: наведаць вёскі, пахадзіць каля старадаўніх курганоў, што каля вёскі Каўшэвічы, у Вінцэнтова каля вёскі Казлы паглядзець геалагічныя агаленні старажытных азёрных адкладаў...

На Велішчыне, і наогул у Беларусі, ёсць шмат цікавейшых мясцінаў. Толькі чамусьці да гэтага часу ў дапамогу турыстам усё яшчэ не паставілі на аўтатрасах прыдарожныя ўказальнікі з інфармацыяй аб месцазнаходжанні помнікаў, брацкіх магілаў, каплічак, старажытных пахаванняў і г.д. Даўно вярта гэта зрабіць.

Дзякуй «Краязнаўчай газеце», што яна друкуе цікавыя матэрыялы з гісторыі нашай краіны. Газета вучыць нас па-сапраўднаму любіць свой край. І школьныя краязнаўцы жадаюць творчаму калектыву газеты новых поспехаў.

Мы ўпэўненыя, што краязнаўства вельмі патрэбная і карысная справа. «Без краязнаўства няма будучыні» – гэта не проста прыгожыя словы, якія, аднак, разумеюць яшчэ далёка не ўсе.

Уладзімір КАЖАМЯКА,
кіраўнік народнага музея
«Ільянскія далагляды»
Ільянскай СШ
імя А.А. Грымаца

Індывідуальная падпіска
3 месяцы

Індэкс 63320
29 610 руб.

Ведамасная падпіска
3 месяцы

Індэкс 633202
30 435 руб.

Колькі словаў пра вяртанне

Выданні былі набытыя міжнароднай групай «Ашчадбанка» Расіі ў адной з антыкварных букіністычных крамаў Германіі. Адно надрукаванае ў 1650 годзе ў Галандыі на лацінскай мове (вокладка: пергамент на кардоне), другое – французскі пераклад (вокладка: скура на кардоне), выдадзены ў 1651 годзе. У першым выданні адсутнічае шэраг гравюраў і ёсць адно са сведчанняў прыналежнасці – пячатка XVIII–XIX стагоддзяў княскай бібліятэкі Аўсбургі. Кнігі ў добрым стане.

Кніга «Вялікае мастацтва артылерыі» была напісаная на міжнароднай мове таго часу – лацінскай. Яе поўная назва – «Artis magnae artilleriae pars prima. Studia et Opera Casimiri Siemienowicz, Equitis Lithuani olim Artilleriae Regni Poloniae Propraefecti; Apud Joannem Janssonium, Anno MDCL». Выданне «Grand art d'Artillerie par Sieur Casimir Siemienowicz Chevalier Lithuanien, Lieutenant general di Pologne mise de Latin en Francois par Pierre Noiset Macerien» (Amsterdam, 1651). На сёння вядомыя 27 асобнікаў. Знакамітая кніга ўжо ў XIX стагоддзі на суветным кніжным рынку практычна не сустракалася. Маюцца звесткі, што ў 2005 годзе яе няпоўны асобнік, без значнай колькасці табліцаў і малюнкаў, быў набыты ў Нью-Ёрку бібліятэкай Мічыганскага ўніверсітэта за 10 000 долараў, а ў 2009 годзе аналагічны – для музея ў Тракаі (каля 15 000 еўра).

На тэрыторыі Беларусі маецца (акрамя падараваных Нацыянальнай бібліятэцы) 4 выданні кнігі Семяновіча: французскае 1651 года (у прыватнай калекцыі); на лацінскай мове (у прыватнай калекцыі); нямецкае 1730 года, выдадзенае ў Франкфурце-на-Майне (набытае ў Вене і падараванае Нацыянальнаму гістарычнаму музею фундацый); франкамоўнае (1651), выстаўленае калекцыянерам на аўкцыён за 15 000 еўра, якое мае намер купіць Музей гісторыі Магілёва. На дзень напісання артыкула сабраная сума, эквівалентная 5 000 еўра. Збор сродкаў працягваецца. Усе ахвочыя маюць магчымасць унесці сваю лепту. На 14 кастрычніка прызначаны дабрачынны канцэрт для збору сродкаў.

Пра аўтара... амаль усё

Хто ж такі Казімір Семяновіч і чым цікавая яго праца, перакладзеная на еўрапейскія мовы?

Яшчэ нядаўна яго імя было вядомае толькі абмежаванаму колу асобаў. Звестак пра жыццё захавалася вельмі мала. Фактычна, іх можна атрымаць толькі з прадамовы да яго кнігі. Ён назваў сябе літоўскай шляхціцам, які быў намеснікам начальніка польскай каралеўскай артылерыі. Яго лічаць сваім палякі і літоўцы.

Падарунак не толькі бібліятэцы

Выдатны падарунак у Год кнігі і святкавання свайго 90-годдзя атрымала нядаўна Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Старшыня праўлення БПБ-Ашчадбанка Васіль Мацюшэўскі 24 верасня перадаў дырэктару бібліятэкі Раману Матульскаму два ўнікальныя выданні трактата «Вялікае мастацтва артылерыі» Казіміра Семяновіча. Урачыстая цырымонія ўручэння адбылася ў авальнай зале бібліятэкі ў прысутнасці шматлікіх журналістаў і ганаровых гасцей – сяброў міжнароднай групы Аш-

Але, як мяркую бібліяграф нашай Нацыянальнай бібліятэкі Таццяна Рошчына, «шляхціц ВКЛ па прозвішчы Семяновіч – па паходжанні беларус».

В. Мацюшэўскі і Р. Матульскі

Месца нараджэння, дата (каля 1600 года) і этнічная прыналежнасць аспрэчваюцца літоўскімі, польскімі і беларускімі гісторыкамі. Паводле літоўскай версіі, Семяновіч нарадзіўся каля Росеняў (цяпер Расейнін) у Жамойці ў беднай шляхецкай сям'і герба «Астоя»; вучыўся ў Віленскай акадэміі. Вядомыя некалькі родаў Семяновічаў, аднак гербы ніводнага з іх не супадаюць з гербам «Ostoja», прыведзеным на тытульным аркушы кнігі. Польская навуковая школа (у прыватнасці, Тадэвуш Новак) падкрэслівае яго прыналежнасць да паланізаваанай шляхты. У беларускай версіі сцвярджаецца, што Семяновіч нарадзіўся каля Дуброўны на Віцебшчыне ў сям'і дробных князёў Семяновічаў (С. Цярохін, М. Ткачоў, А. Бельскі), якія валодалі невялікімі землямі ў гэтай частцы Падняпроўя ў XIV–XVII стагоддзях.

Паводле звестак, дадзеных Семяновічам у прадамовы, ён цікавіўся артылерыяй і дзязцінства і вывучаў арыфметыку, геаметрыю, механіку, статыку, гідраўліку, пнеўматыку, грамадзянскую і ваенную архітэктару, фартыфікацыю, графіку, оптыку і тактыку, фізіку, хімію, а таксама выяўленчае мастацтва, скульптуру, разьбу па дрэве і метале, гравёрнае і ліцейнае мастацтва, у т.л. людвісарства (майстэрства адліўкі гарматаў). Удзельнічаў у войнах Рэчы Паспалітай з Маскоўскай дзяржавай (Смаленская вайна

1632–1634 гадоў). Паводле дакументальных сведчанняў архіваў Рэчы Паспалітай, быў пасланы для ўдасканалвання ў артылерыйскім мастацтве за мяжу, у Галандыю ў войска герцага Фрыдрыха-Генрыха Аранскага; там удзельнічаў у іспанска-галандскай вайне, у т.л. у аблозе Гюйста (1645). Шмат падарожнічаў па Галандыі. У 1646 годзе адкліканы каралём Рэчы Паспалітай і князем ВКЛ Уладзіславам IV з Нідэрландаў, калі збіраў з усёй Еўропы артылерыйскіх спецыялістаў для вайны з туркамі, быў прызначаны на службу ў каралеўскую артылерыю кашталянам варшаўскага цэхгаўза, інжынерам са штомесячным акладам у 100 залатых. А праз два гады Семяновіч – ужо намеснік начальніка генерал-лейтэнант артылерыі.

28 мая 1648 года ён выдае зваеннага арсенала на пісьмовае распараджэнне Самуэля Асінскага 100 галандскіх мушкетаў і 60 дзідаў, не спаганяючы за іх плату. Супраць яго ўзбуджаецца крымінальная справа з нагоды растраты казённых грошай. Вядома, што кароль, аднак, дазволіў Семяновічу выйсці ў адстаўку і з'ехаць з краіны, вызваліўшы яго ад выплаты гэтых грошай. У 1649 годзе Семяновіч з'ехаў у Галандыю, дзе ён дапісвае сваю працу, і ў 1650 годзе ў друкарні Яна Янсона выдае кнігу «Вялікае мастацтва артылерыі» на лацінскай мове. Рыхтаваў Семяновіч і другую частку кнігі. Рукапіс спачатку захоўваўся ў княскай калекцыі паблізу Любліна, затым – у Варшаве, а ў XIX стагоддзі быў вывезены ў Санкт-Пецярбург. У 1909 годзе ў польскім часопісе «Przegląd Biblioteczny» з'явілася інфармацыя, быццам ваенны гісторык Браніслаў Гембажэўскі бачыў рукапіс у Артылерыйскім музеі ў Санкт-Пецярбургу. Дзе ён цяпер – невядома.

Апошнім вядомым дакументальным сведчаннем жыцця Семяновіча з'яўляецца датаванае 1651 годам прысвячэнне графу Насаўскаму да французскага выдання кнігі. Дакладная дата смерці таксама невядомая. Лічаць, што ён памёр (або загінуў пад час выпрабаванняў

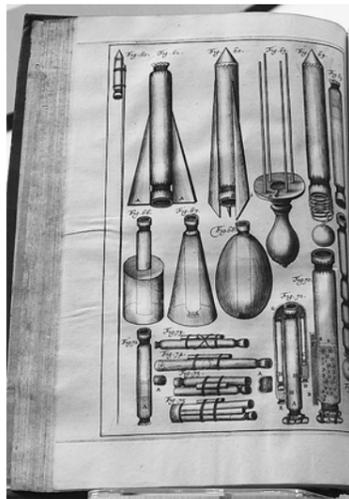
чадбанка Расіі. Перадаючы кнігі, Васіль Мацюшэўскі сказаў: «Мы радыя, што можам удзельнічаць у вяртанні культурнай спадчыны ў краіну, у якой працуем. Мы супрацоўнічаем не толькі з Нацыянальнай бібліятэкай, але і з іншымі ўстановамі культуры, напрыклад, з беларускімі тэатрамі. Любы бізнес павінен быць сацыяльна адказным. Развіццё культуры краіны, у якой ты працуеш, – гэта адна з фундаментальных базавых каштоўнасцяў, што ляжаць у аснове нашага бізнесу».

ці быў забіты) прыкладна ў 1651 годзе.

Кароткі змест

Яго кніга на працягу амаль 200 гадоў з'яўлялася найважнейшай у Еўропе навуковай працай і падручнікам па артылерыі. Па падручніку шляхціца ВКЛ вучыліся Ньютан, Пётр I і Напалеон. Дарэчы, на загад Пятра I была перакладзеная на рускую мову кніга Г. Беклера «Кароткая архітэктурная вайсковая», у якой упершыню прыводзіцца частка кнігі Семяновіча пра ракету. У 1963 годзе выйшаў поўны польскі пераклад кнігі.

У кнігу, выдадзеную Семяновічам, уваходзяць 304 старонкі тэксту і 206 малюнкаў, зведзеных у 22 табліцы. Яны былі створаныя вядомым галандскім гравёрам Якабам ван Меерсам паводле эскізаў і пад наглядом самога аўтара.

Старонка з кнігі

Франтыспіс выкананы самім аўтарам (гравюра на медзі). Бібліяграфія змяшчае звыш 260 твораў больш за 200 аўтараў – ад старажытных часоў да эпохі Адраджэння і новага часу. Семяновіч скардзіўся, што яму бракуе некаторых словаў і таму даваўся выкарыстоўваць іншыя мовы: у тэксце сустракаюцца тыповыя беларускія выразы і апісваюцца некаторыя народныя святы, у прыватнасці, Купалле.

Асноўны тэкст падзелены на 5 раздзелаў. У 13-і частках першага раздзела «Пра артылерыйскую лінейку» выкладаецца ўсё, што тычыцца метадаў вызначэння калібру гарматаў, радыўсаў і вагі ядраў. Семяновіч цытуе амаль усіх вядомых старажытных і су-

часных яму матэматыкаў. Вялікая частка дадзеных узятая з кнігі французскага навукоўца-францускага М. Мерсана «Гідраўліка» (1644), аднак Семяновіч адзначае, што многія вынікі ім атрыманыя з уласных вымярэнняў. Прыводзяцца таксама меры вагі, даўжыні, плошчы і аб'ёму розных краінаў і народаў, як старажытных, так і сучасных. Сустракаецца «беркавец – вага, якая выкарыстоўваецца маскалямі і жыхарамі Белай Русі (Rusiae Albae incolis)».

Другі раздзел – «Пра сродкі і матэрыялы, што выкарыстоўваюцца звычайна ў піратэхніцы» ўтрымлівае 32 падраздзелы і прысвечаны хіміі і тэхналогіі вырабу чорнага пороху. Дэталёва апісваюцца спосабы атрымання і ачысткі яго складнікаў: салетры, серы і вугалю. У апошніх частках разгледжаныя пытанні вырабы гаручых вадкасцяў, спосабы захоўвання пороху, а таксама рэцэпты лячэння апёкаў ад пороху і гаручых матэрыялаў.

Раздзел «Пра ракету» прысвечаны апісанню канструкцыяў і спосабаў вырабу паражавых ракетаў з хваставымі стабілізатарамі-крыламі, што запускаюцца з адмысловых станкоў, і г.д. Аўтар упершыню ўвёў новы параметр, які вызначае азэрдынамічныя ўласцівасці ракеты, – суадносіны яе дыяметра да даўжыні. Ёсць тут таксама рэкамендацыі па канструяванні ракетаў, што не страцілі актуальнасці да нашага часу.

Раздзел «Пра ядры» складаецца з дзвюх частак. Першая – пра ядры, што выкарыстоўваюцца для феерверкаў, другая – пра іх ваеннае скарыстанне з апісаннем і тлумачэннем вынікаў эксперыментаў, пра залежнасць дальнасці палёту ядра ад даўжыні і калібру ствала гарматы, колькасці пороху і г.д.

Завяршае кнігу раздзел «Пра розныя машыны, рыштунак, снарады і піратэхнічнае абсталяванне як для забавкі, так і для сур'ёзных, г.зн., вайсковых, мэтаў». У першай частцы прыводзяцца рэкамендацыі па піратэхнічным афармленні розных імпрэзаў. Апісаныя і варыянты святочнага афармлення народных гулянняў на радзіме. У другой частцы раздзела разглядаюцца спосабы вырабу розных выбуховых і запальных прадметаў для ваенных мэтаў, такіх, як чыгуны, збаны, чары, бутэлькі; выбуховыя вянкі і гірлянды, якія накідаюць на ворагаў...

Як падкрэсліў Раман Матульскі, большасць старадаўніх кніг, аўтарамі якіх з'яўляюцца беларусы, у наш час, на жаль, знаходзяцца ў прыватных калекцыях ці ў дзяржаўных сховішчах за мяжой.

Дзякуючы праекту Google Books з лацінамоўным «Artis Magnae Artilleriae» 1650 года і англамоўным «The Great Art of Artillery» 1729 года выданнямі можна пазнаёміцца ў сёцце. А пакуль застаецца чакаць яго факсімільнага выдання і перакладу на беларускую мову.

Наш кар.
Фота Наталі КУПРЭВІЧ

130 гадоў
Якуба Коласа
Янкі Купалы

Ліста аб песні.
Забастоўшчыкі
Замесцім Чатунчу
Шмат знамені казак
З лясамі, і песні
Людзі пра вайну
Пра гэты Палесся.
А на чым і песні
Про чалавечы Калас
Сваго часу камунізм
З сваёй...

Віктарына

Песнярам роднага слова прысвячаецца

Вядома, што Якуб Колас – гэта творчы псеўданім пісьменніка. Сапраўднае імя паэта – Канстанцін Міцкевіч. Пад сапраўдным імем песняра з друку выйшла толькі адна кніга. А як яна называлася?

Чакаем вашыя адказы да 23 кастрычніка ўключна.

Да ведама чытачоў: у віктарыну можна ўключыцца з адказу на любое пытанне, бо ўвага будзе звяртацца на дакладнасць адказу і, па магчымасці, яго разгорнутасць.

Каламбур як сродак камічнага ў п'есах Якуба Коласа

Будуць «Каласавіны-2012»!

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа запрашаюць прыняць удзел у літаратурным свяце «Каласавіны» і XXVII Міжнароднай навуковай канферэнцыі «Якуб Колас. Чалавек. Эпоха. Час», прысвечаным 130-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Мерапрыемствы пройдуць з 1 па 3 лістапада ў памяшканні музея класіка.

План мерапрыемстваў

1 лістапада

Урачыстае адкрыццё свята «Каласавіны».

Круглы стол «Актуальныя пытанні папулярызацыі творчай спадчыны народнага паэта Беларусі Якуба Коласа» (з удзелам кіраўнікоў арганізацыяў і музеяў сістэмы адукацыі, што носяць імя Якуба Коласа).

2 лістапада

XXVII Міжнародная навуковая канферэнцыя «Якуб Колас. Чалавек. Эпоха. Час». Да ўдзелу запрашаюцца спецыялісты ў сферы навуковага коласазнаўства, гісторыі беларускай літаратуры XIX–XX стст., гісторыкі, архівісты, журналісты, культурологі, спецыялісты музейнай справы.

Асноўнымі мэтамі канферэнцыі з'яўляюцца: аналіз творчасці Якуба Коласа, ролі паэта і яго творчасці ў станаўленні, развіцці беларускай літаратуры і шматлікіх галінаў культуры Беларусі; творчага ўкладу паэта ў развіццё і станаўленне дзяржаўнасці і ідэалогіі нашай краіны; разгляд фундаментальных праблемаў коласазнаўства на пачатку XXI ст.; кансалідацыя творчых і навуковых сілаў нашай краіны і з-за мяжы па ўсеагульным вывучэнні і шматаспектнай папулярызацыі творчай спадчыны народнага паэта Беларусі Якуба Коласа срод шырокіх слаёў грамадства.

Праблематыка канферэнцыі

1. Творчасць народнага паэта як вектар развіцця нацыянальнай ідэі на мяжы стагоддзяў.

2. Творчая спадчына Якуба Коласа ва ўспрыняцці замежнага чытача.

3. Да пытання творчай пераемнасці: коласаўскія традыцыі ў сучаснай беларускай літаратуры.

4. Асобы з акружэння Якуба Коласа: дабрачынная дапамога пісьменнікам людзям, творчых і дзелавых кантакты перыяда 1941–1956 гг. (да выяўлення новых персаналіяў).

5. Коласазнаўства ў XXI стагоддзі: творчы пошук і новыя метадалагічныя аспекты.

6. Імя Якуба Коласа ў сёцыве (да праблемы фармавання новых музейных брэндаў сродкамі ІТ-тэхналогіяў).

7. Навуковае коласазнаўства і музейлогія: у нагу з часам: – ушанаванне і папулярызацыя нацыянальнай культурнай спадчыны: інавацыі ў галіне інтэрпрэтацыі жыцця і творчасці творцы ў экспазіцыйнай і навукова-асветнай дзейнасці музея;

– актуальныя праблемы захавання і навуковай апрацоўкі творчай і жыццёвай спадчыны пісьменніка;

– ушанаванне памяці Якуба Коласа на Стаўбцоўшчыне (праблемы захавання мемарыяльнай спадчыны песняра і новыя формы працы з наведнікамі на філіяле музея «Мікалаеўшчына»).

Узнятыя праблемы будуць разгледжаны ў фармаце пленарнага і секцыйных пасяджэнняў. Рабочыя мовы канферэнцыі – беларуская, руская, іншыя славянскія.

Заяўкі на ўдзел неабходна накіроўваць на электронны адрас музея muzeukolas@yandex.ru (тэлефоны для кантактаў: дырэктар З.М. Камароўская – 284 15 84, намеснік дырэктара Г.І. Зайцава – 284 05 55, fax: 284 19 40).

Па выніках працы канферэнцыі будзе выдадзены зборнік матэрыялаў «Каласавіны».

Аргкамітэт пакідае за сабою права адхілення матэрыялаў, якія не адпавядаюць тэматыцы канферэнцыі. Праезд і пражыванне за кошт удзельнікаў канферэнцыі.

Арганізацыйны ўнёсак на выданне зборніка дакладаў канферэнцыі і арганізацыйныя расходы – 50 тысячаў беларускіх рублёў.

3 лістапада

Урачыстая цырымонія ўскладання кветак да помніка Якубу Коласу на плошчы яго імя ў г. Мінску.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Першыя спробы Якуба Коласа ў драматургічнай творчасці адносяцца да 1916–1917 гг. У гэты час былі напісаныя дзве ягоныя п'есы – «Антось Лата» і «На дарозе жыцця». Хоць у гэтых творах «пісьменнік не ўзняўся да вышні лепшых сваіх твораў, напісаных у іншых жанрах, рука майстра ў іх усё ж адчуваецца» (С. Лаўшук).

Апрача таго, Коласу належаць такія вядомыя п'есы, як «Забастоўшчыкі» (1924), «Вайна вайне» (1926; апошняя рэдакцыя ў 1937), «У пушчах Палесся» (1937).

П'еса «Забастоўшчыкі» прысвечаная першаму нелегальнаму настаўніцкаму з'езду, які адбыўся 9–10 ліпеня 1906 г. на радзіме Коласа ў с. Мікалаеўшчына Мінскага павета Мінскай губерні (цяпер Стаўбцоўскі раён Мінскай вобласці). Побач з іншымі настаўнікамі, у з'ездзе актыўны ўдзел браў К. Міцкевіч (Якуб Колас). Твор датаецца 1924 г., упершыню апублікаваны ў часопісе «Польмя» (1925, № 1) пад псеўданімам Тарас Гушча. Сцэнічнага ўвасоблення не атрымаў, «мабыць, таму, што твор гэты маласцэнічны: ён больш праявіў, чым драматычны» (А. Семяновіч). У збор твораў упершыню ўключаны ў 1964 г. (т. 10).

Драма «Вайна вайне» пісалася цягам 1926–1937 гг., дапаўнялася і некалькі разоў дапрацоўвалася (апошняя рэдакцыя датаецца 1937 г.). Першы акт п'есы «Вайна да пабеднага канца» («Мабілізацыя») быў змешчаны ў часопісе «Польмя» (1927, № 2) пад псеўданімам Тарас Гушча. Дапоўнены варыянт (яшчэ чатырма актамі) друкаваўся ў гэтым жа часопісе (1931, № 11–12) пад тым самым загаловам. Пад назвай «Вайна вайне» драма, значна дапрацаваная (па сутнасці, новы варыянт), была змешчана ў часопісе «Польмя рэвалюцыі» (1936, № 10). У параўнанні з папярэднім варыянтам яна мела не пяць актаў, а чатыры. Напрыканцы 1937 г. твор зноў быў перапрацаваны аўтарам і ў 1938 г. апублікаваны асобнай кнігай. Урыўкі з п'есы друкаваліся ў наступных перыядычных выданнях: газеце «Літаратура і мастацтва» ў 1936 г., 8 ліпеня (пад назвай «Вайна вайне»), «Звязда» ў

1936 г., 11 кастрычніка (пад назвай «Вайна вайне: песні з драмы «Вайна вайне»). У збор твораў упершыню ўключаная ў 1964 г. (т. 10).

Прэм'ера спектакля паводле п'есы «Вайна вайне» адбылася ў 1937 г. у Другім беларускім дзяржаўным тэатры (БДТ-2; цяпер Беларускі дзяржаўны тэатр імя Якуба Коласа ў Віцебску). П'еса была паказаная дэлегатам XVI з'езда КП(б)Б (1937).

Драма «У пушчах Палесся» напісаная ў 1937 г. паводле аповесці «Дрыгва» і ўпершыню апублікаваная ў часопісе «Польмя рэвалюцыі» (1938, № 1). У збор твораў упершыню ўключаная ў 1964 г. (т. 10). Прэм'ера спектакля адбылася ў 1937 г. у БДТ-2. Спектаклем «У пушчах Палесся» адкрываліся гастролі БДТ-2 у Магілёве (1938). У 1940 г. спектакль быў паказаны на гастролі ў заходніх абласцях Беларусі, ішоў на сцэнах Рагачоўскага калгасна-саўгаснага тэатра (створаны ў 1936 г.) і Баранавіцкага абласнога драматычнага тэатра (створаны на базе Рагачоўскага калгасна-саўгаснага тэатра ў 1940 г.). У 1939 г. драма была пастаўленая ў Расіі Чэлябінскім драматычным тэатрам.

У п'есах Коласа нямала гумару, іроніі, сарказму. Адным з дзейных мастацкіх сродкаў, якія служаць для дасягнення камічнага эфекту, з'яўляецца каламбур – троп, заснаваны на абыгрыванні розных значэнняў полісеманта (шматзначнай адзінкі – слова, фразеалагізма). У залежнасці ад таго, з якіх моўных адзінак утвараецца каламбур (лексічных, фразеалагічных), можна вылучыць два тыпы каламбураў – лексічныя (полісемантычныя, паранамазійныя) і фразеалагічныя.

І. Полісемантычныя каламбуры. У іх абыгрываюцца розныя значэнні полісеманта. Так, каб пажартаваць з мудрагелістага выказвання свайго сябра Грэнкі («Тут фактычна дзве прапазіцыі: прапазіцыя і прапазіцыя да прапазіцыі»), Гарнак каламбурна ўторыць яму, выкарыстоўваючы полісемант «галава» з двума рознымі значэннямі: пераносным («кіраўнік, начальнік») і прамым («верхняя частка цела чалавека»): [Гарнак (напаўголасу):] *Наш галава вашаму галаве галавою*

(«Забастоўшчыкі»). Пераноснае значэнне выяўляецца з дапамогай займеннікаў «наш» (галава), «вашаму» (галаве), а прамое – дзеяслова «разбіў» (галаву). Шматразовы паўтор таго ж самага слова ўзмацняе камізм выказвання, якое нагадвае скорарыворку.

А вось як па-каламбурнаму трапіла адказвае дзед Талаш на рэпліку свайго суразмоўніка: [Жыбуль:] *Мартын, браток! Ну і маладзец жа ты. Не ведаў я, што з табою, усё думаў, дзе ты прападаеш.* [Талаш:] *О, голубе. І праўда прападаем...* («У пушчах Палесся»). Полісемант «прападаць» у першай рэпліцы абазначае «быць, знаходзіцца дзе-небудзь», а ў другой мае больш ёмістае значэнне, якое з'яўляецца сінтэзам двух значэнняў («праводзіць час дзе-небудзь па-за домам» і «трапляць ў цяжкае, бязвыхаднае становішча»). Пра тое, што ў рэпліцы Талаша дзеяслоў-полісемант ужыты неадназначна, сведчыць прыём недагадвання (графічны паказчык – шматкроп'е). Па-майстэрску трапіна каламбурнае абыгрыванне дзед Талашом полісеманта «прападаць» яскрава сведчыць, што персанаж тонка адчувае слова і (што не менш важна) умела выкарыстоўвае яго з улікам канкрэтнай жыццёвай сітуацыі.

Абыгрыванне розных значэнняў полісеманта «замачыць» – аснова наступнага каламбура: [Бірка (жартліва):] *А вошта замачыць трэба. Шкада, што гаспадыні няма.* [Бусыга:] *Замачыць дык замачыць, я так думаю, каб не сох* («У пушчах Палесся»). У першай рэпліцы дзеяслоў *замачыць* рэалізуе пераноснае значэнне «адзначыць выпіўкай якую-небудзь падзею» (паказчык – папярэдні сітуацыйны кантэкст, з якога вядома, што Бусыга выбралі войтам), а ў другой рэпліцы – прамое значэнне «зробіць мокрым; намачыць» («падказваецца» канструкцыя *каб не сох*).

Васіль РАГАЎЦОЎ
(Паводле зборніка
«Каласавіны».
Мінск, 2007)

(Заканчэнне будзе)

Зміцер Жылуновіч у іпастасі палітыка і культурнага дзеяча

За свае амаль пяцьдзясят гадоў навуковай працы я ні разу не звяртаўся да асобы Змітра Жылуновіча, і галоўным чынам таму, што даследаваў такія аспекты з айчыннай гісторыі, якія знаходзіліся на вялікай адлегласці ад грамадска-палітычнага жыцця краіны, асабліва ў перадрэвалюцыйныя гады і на заранку сацыялістычнага будаўніцтва. Гэтую традыцыю парушыла маё жаданне пайдзельнічаць у працы, намечанай на 18–19 кастрычніка бягучага года канферэнцыі ў Капылі на тэму «Праблемы гісторыі горада і рэгіёну». Прапанаваў яе арганізатарам расказаць пра палітычную і культурную дзейнасць З. Жылуновіча, на што яны ахвотна пагадзіліся.

Ведаў, што пра З. Жылуновіча і ў савецкія, і ў постсавецкія гады напісана нямаля, прычым аўтарамі самых розных ідэалагічных поглядаў. Наўмысна не стаў чытаць іх працы, ёсць даволі грунтоўныя, каб не трапіць пад уплыў таго ці іншага даследчыка, каб скласці досыць поўны і аб'ектыўны партрэт З. Жылуновіча як палітыка і культурнага дзеяча. У выніку азнаямлення з такімі літаратурнымі крыніцамі я прыйшоў да высновы, што ў айчыннай гісторыі З. Жылуновічу як нацыянальнаму палітычнаму лідару (словы выдзелены мною. – Л.Л.) не было і няма роўных сярод усіх першага рангу дзяржаўных дзеячаў. З таго рангу палітыкаў ён практычна адзіны, хто на прыроднай нацыянальна-культурнай аснове ствараў беларускую дзяржаўнасць у страшэнна складаных, няверагодна неспрыяльных варунках, рабіў першыя крокі па забеспячэнні ёй не міфічнага, а рэальнага палітычнага суверэнітэту. Усе астатнія нацыянальна-палітычныя лідары ігнаравалі нацыянальна-культурную аснову беларускай дзяржаўнасці, стараючыся як найлепш выслужыцца перад агульнасаюзным цэнтрам альбо ўсімі фібрамі сваёй душы ненавідзелі яе, без усялякага сораму надавалі прыярытэт чужома над тым, што належыць натуральнай нацыі.

Ведаю, што многія не пагодзяцца з маім такім нязвычайным для іх меркаваннем: «Без Змітра Жылуновіча ў нас не было б Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (БССР)». Якім бы брудам хто-небудзь не паліваў гэтае палітычнае ўтварэнне, а без яго ў нас не было б міжваеннай дзяржаўнай палітыкі беларусізацыі, якая многіх зрусіфікаваных жыхароў нашага краю паставіла з галавы на ногі. Застаючыся ў складзе Расійскай Федэрацыі ў якасці нейкай аўтаномнай адміністрацыйнай адзінкі, ён паўтарыў бы злашчасны

Газетны варыянт

лёт Смаленшчыны, этнічных беларускіх земляў Чарнігаўшчыны, Браншчыны, Пскоўшчыны, а на час распаду СССР у нас не было б чаго ляпіць суверэнную Рэспубліку Беларусь. Таму не бачыць у яе ўзнікненні ролі З. Жылуновіча ёсць вялікая памылка. Ён толькі не нясе адказнасці за тое, што сучасная беларуская дзяржаўнасць будзе сваю новую дзейнасць без уліку так неабходнага ва ўсіх жыццёвых сітуацыях нацыянальна-культурнага фактару.

Дом, у якім нарадзіўся З. Жылуновіч

Па-сур'ёзнаму З. Жылуновіч стаў жыць святой ідэяй беларускай дзяржаўнасці і зацята, самаахварна працаваць на яе карысць, калі ў лютым 1918 года лёс прывёў яго ў Беларускі нацыянальны камісарыят Наркамнацы РСФСР, а затым у кіраўніцтва Беларускай секцыі Расійскай камуністычнай партыі бальшавікоў. З. Жылуновічу не раз даводзілася чуць ад сваіх рускіх колегаў самыя непрыязныя словы датычна забеспячэння беларускаму народу рэальнага права на ўласную дзяржаву. Ад такіх слоў у іншага палітыка маглі б апусціцца рукі, і ён не ішоў бы далей за аўтаномію Беларусі ў складзе Расіі. Не. Не такі быў слышны палітычны нацыянальны лідар, народжаны ў Капылі. Ён беспамылкова лічыў, што толькі сапраўдная суверэнная беларуская

дзяржава будзе ў стане зняць аковы русіфікацыі са свайго народа, забяспечыць яму ўсе ўмовы для самабытнага этнакультурнага існавання і развіцця. Дзеля дасягнення гэтай запаветнай мэты сын Капыльшчыны не шкадаваў ні здароўя, ні часу.

У Беларускай секцыі РКП(б) З. Жылуновічу супала працаваць з бясконца адданымі беларускай нацыянальнай ідэяй асобамі, у тым ліку і з Аляксандрам Гардзюковым, Іосіфам Лагуном, Аляксандрам Усціловічам. Усе яны былі маладзей за З. Жылуновіча і не мелі такога багатага досведу, як у яго, у змаганні за інтарэсы нашага краю, за рэальную беларускую нацыянальную дзяржаўнасць. У гэтым у Жылуновіча не было сур'ёзных сапернікаў сярод сваіх папличні-

зіцый нацыянальнага зместу і назваць іменем капыляніна прылеглую да пастамента плошчу. Чаго не зрабілі ў 1920 – першую палову 1930-х гадоў, гэта трэба зрабіць сёння.

За гады суверэннага жыцця Рэспублікі Беларусь мы так і не пераадолелі яе нацыянальнай культурна-моўнай залежнасці да суседняй Расіі, не перамаглі нават і дзясятай долі таго для аўтарытарных, таталітарных рэжымаў, чаго і на дух не дапускаў у сва-

*«Цішка Гартны»
(мастак М. Басалыга, 1982 г.)*

іх поглядах на адноўленую 1 студзеня 1919 года беларускую дзяржаўнасць яе галоўны архітэктар. Вось такім сфармавалася маё ўяўленне пра З. Жылуновіча ад знаёмства з рознага роду літаратурнымі крыніцамі даведачнага характару, у якіх штосьці ўтрымлівалася пра яго жыццё. Вялікіх спадзяванняў не маю, але ўсё ж думаю, што такое ўяўленне пра гэты палітычны феномен можа ўзнікнуць і ў некаторых чытачоў пасля азнаямлення з маім артыкулам, прысвечаным самым яркім, найбольш адметным, старонкам жыцця і дзейнасці ўраджэнца Капыля.

Нам вядомыя даволі шматлікія прыклады, калі тая ці іншая асоба пры ўсіх сваіх выдатных дасягненнях у розных сферах грамадска-палітычнай дзейнасці, культурнай творчасці так і не наблізіліся да ўласнага асэнсавання сутнасці, ролі беларускай нацыянальнай ідэі, а не дык і адкрыта праігнаравала, збэсціла яе. Сказанае ніяк нельга дапасаваць да ўраджэнца Капыля Змітра Жылуновіча (1887–1937), хаця яго грамадска-палітычная, літаратурная дзейнасць пачыналася ў час, калі яшчэ як след не было сфармулявана само паняцце беларускай нацыянальнай ідэі, калі многія яна зусім не прызнавалася за штосьці самастойнае, паколькі не бачылася этнічнай дыферэнцыяцыі паміж беларусамі і рускімі. Яе не мог бачыць пасля заканчэння ў 1905 годзе Капыльскага двухкласнага вучылішча і 18-гадовы Зміцер. Не дужа наблізіла яго да беларускай нацыянальнай ідэі членства ў Капыльскай раённай арганізацыі Паўночна-Заходня-

га камітэта Расійскай сацыял-дэмакратычнай партыі, бо для большасці кіраўнікоў проста не існавала такога паняцця, як беларускі народ. Заслуга ў гэтым найперш дзяржаўных ідэолагаў прарускіх шавіністычных поглядаў на нацыянальнае пытанне. Затое пэўны ўплыў на нацыянальнае прасвятленне капыльскага сацыял-дэмакрата зрабілі наведванне і праца ў гарадах Вільня, Палтава, Вількамір, Рыга, дзе да нацыянальнага пытання выказвалася высокая зацікаўленасць шырокімі коламі людзей, дзе само іх жыццё мела выразнае нацыянальнае аблічча.

У час размоў з заклапочанымі заняволеным, пад'ярэмным станам Беларусі людзьмі З. Жылуновіча мо нішто так не цікавіла, не хвалявала, як усё тое, што датычыла шляху пераадолення яе бяспраўнага становішча ў царскай імперыі. Трэба сказаць, што ў першым дзесяцігоддзі ХХ стагоддзя пытанне аб аўтаноміі беларускіх этнічных земляў у складзе другой дэмакратычнай, федэратыўнай Расіі даволі часта з'яўлялася для нашых нацыянальных сіл прадметам вострых дыскусій, бо ўсё менш і менш заставалася людзей, што хацелі жыць у забраным краі. Неабходна за станоўчае лічыць, што ў той час ужо мала хто з больш-менш дасведчаных грамадска-палітычных і культурных дзеячаў сумняваўся ў немінучасці поўнай нацыянальнай дэградацыі беларусаў, калі яны дзеля супраціўлення гэтай страшэннай трагедыі не створаць не адпаведную, дык хоць набліжаную да беларускага нацыянальнага інтарэсу, мясцовую адміністрацыю. Такі погляд падаляў і на працягу доўгага часу стараўся праводзіць яго ў жыццё З. Жылуновіч. Забягаючы трохі наперад, адзначу, што ад аўтанаміі і пасля кастрычніцкага перавароту 1917 года, але ўжо толькі ў складзе Савецкай Расіі. Калі ў першым выпадку ідэя аўтаноміі была з'явай прагрэсіўнай з прычыны таго, што гэта магло хоць крыху б паспрыяць Беларусі вырвацца з удуплітых абдымкаў дзяржаўнай палітыкі русіфікацыі, дык у другім, калі ўзніклі пэўныя магчымасці для суверэннага існавання, яна (з'ява) мела для беларусаў адмоўнае значэнне, бо пакідала іх у межах буйной палітычнай рэспублікі, з якой ім вельмі складана, а хутчэй і зусім было б немагчыма захаваць сваю нацыянальна-культурную адметнасць, выступаць у ролі самадастатковага палітычнага суб'екта.

*Леанід ЛЫЧ
(Працяг будзе)*

Летапіс саракагоддзя ў плакатах

**Яго называюць
жывым класікам,
карыфеем, тытанам
беларускага Адра-
джэння апошняй
чвэрці XX стагоддзя.
І на кожны з гэтых
тытулаў ён мае
безумоўнае права.**

Выстаўка плаката Уладзі-
міра Крукоўскага, якая адкры-
лася 4 кастрычніка ў Нацыя-
нальным гістарычным музеі,

у пэўным сэнсе ўнікальная.
Больш за сорок плакатаў, якія
мастак перадаў у дар музею,
складаюць адну калекцыю,
каштоўную сваёй цэласнасцю.
Зрэшты, раскажыце пра вы-
стаўку плаката цяжка. Ёсць рэчы,
якія трэба пабачыць на свае
вочы, і выстаўка, несумненна,
адна з іх.

Уладзімір Крукоўскі – мас-
так-патрыёт, і патрыятычная
тэма выразна выяўляецца ў

ягоных працах. Ён не абмінуў
сваёй увагай, здаецца, нічога
з таго, што хвалявала белару-
саў цягам сарака гадоў – куль-
туру, мастацтва, гісторыю. З
плакатаў пазіраюць Францыск
Скарына, Максім Багдановіч,
Язэп Драздовіч ды іншыя вы-
бітныя дзеіцы Беларусі. І цяпер,
калі змяніўся час, працы май-
стра па-ранейшаму не пакіда-
юць аб'якавымі ўжо новае па-
каленне беларусаў. Дык ці не
гэта найлепшае свед-
чанне таму, што пра-
ца У. Крукоўскага не
была марнай?

З юбілеем мастака
віншавалі сябры, род-
ныя і калегі. Старшы-
ня Саюза мастакоў
Беларусі Уладзімір
Савіч, дарэчы, адзна-
чыў, што Уладзімір
Якаўлевіч не вельмі
любіць, калі мастакі
назваюць яго сваім
настаўнікам. «Але ж
гэта так і ёсць! Каб не

У. Крукоўскага (справа) вітае Я. Сахута

ён, я б зараз, магчыма, якім-
небудзь чорным бізнесам зай-
маўся», – нечакана прызнаўся
У. Савіч. Юбіляру шчыра зычылі
творчых поспехаў і новых да-
сягненняў. А яшчэ пажадалі, каб
праз пяць гадоў тут жа, у музеі,
адкрылася яшчэ адна выстаў-
ка – ужо больш поўная, з новымі
творамі.

– Ну што ж, будзем жыць,

будзем спадзявацца, – стры-
мана ўсміхаўся Уладзімір
Якаўлевіч. Напэўна, у яго ўжо
ёсць творчы план на наступ-
ную пяцігодку.

**Ніна
КАЗЛЕНЯ,
студэнтка Інстытута
журналістыкі БДУ
Фота аўтара**

(Працяг. Пачатак у № 37)

У Дрысенскім лагеры
1-я руская армія раз-
мясцілася ў наступным
баявым парадку: на правым
флангу 2-і корпус генерала Ба-
гавута, у цэнтры – 3-і корпус
М. Тучкова, на левым флангу
4-ы корпус Астэрман-Талсто-
га. У авангардзе каля вёскі
Пруднікі і мястэчка Лявонпаль
знаходзіўся корпус графа
Вітгенштэйна, паміж Дрысай
і Дзіснай корпус Дахтурава. Іх
раз'ездам была пастаўленая
задача затрымаць праціўніка.
Напалеон, калі даведаўся,
што руская армія знаходзіцца
ў Дрысенскім лагеры, аддаў
загад Мюрата перайсці на пра-
вы бераг Дзвіны і акружыць
Дрысу. Імператар спадзяваў-
ся, што Барклай дэ Толі дасць
бой, і руская армія загіне ў
пастцы. Але рускі галоўнака-
мандуючы аддаў загад Вітген-
штэйну закрыць шлях на Пе-
цярбург, а ўсёй рускай арміі ад-
ступаць у напрамку Полацка.
Таму войска, прастаяўшы і ад-
пачыўшы пяць дзён, 14 ліпеня
пакінула ўмацаваны лагер і,
пераправіўшыся на правы бе-
раг Дзвіны, рушыла на ўсход у
напрамку Віцебска для злучэн-
ня з другой арміяй Баграціёна.

15 ліпеня генерал Кульнёў
даў бой французскай дывізіі
пад камандаваннем Себасць-
яні. Гродзенскія гусары атака-
валі французсаў нечакана на
маршы паміж Друяй, Чэрне-
вам і Казаковым. Былі раз-
бітыя два кавалерыйскія
палкі і ўзятыя ў палон генерал
Сен-Жэўе. Гэты бой прымусіў
Мюрата памылкова прыняць
за сутычку з асноўнай арміяй
рускіх і прыпыніць наступлен-
не да падыходу ўсёй сваёй
арміі. У гэты час штаб Мюрата
знаходзіўся ў Бяльмонтах, ад-
куль 19 ліпеня ён пераносіць
сваю стаўку ў маёнтак Клётгаў
у Навалаку. Менавіта адгэтуль
а 3 гадзіне ночы 20 ліпеня ён

напіша імператару Напалеону,
што сядлае каня, каб патра-
піць у Дрысенскі лагер і само-
му даведацца аб планах рускіх
войскаў. Толькі на чацвёрты
дзень, як рускія пакінулі ла-
гер, французскія войскі пад-
ступілі да яго. Вось што пісаў
аб гэтым ва ўспамінах «3 На-
палеонам у Расію» доктар Рос:
«Пры няспынным руху да га-
лоўных акупаў (надзвычай вы-
сокіх і з вялікай колькасцю
байніцаў) у многіх з нас сэрца

ўмацаванні непадалёк вёскі
Слабада.

У гэты час Мёршчына
з'яўлялася арэнай не-
вялікіх сутычак асоб-
ных атрадаў рускіх войскаў
корпуса Вітгенштэйна і фран-
цузскіх маршала Удзіно, якія
імкнуліся разам з корпусам
Макдональда прарвацца на Пе-
цярбург. Пад часу руху па ле-
вым беразе Дзвіны на Полацк
Удзіно пакідае ў Дзісне пяхот-
ную дывізію генерала Марлея і

французамі каля вёскі Пакаёў-
цы, на правым беразе Дзвіны,
дзе французы былі нечакана
атакаваныя кавалерыстамі,
якія пераправіліся з левага бе-
рага.

Але найбольшыя страты
панеслі французскія войскі ў
нашай мясцовасці не ад куляў
і ядраў гарматаў, а ад хваро-
баў. Пра гэта мы даведваемся з
мемуараў Фабэра дэ Форэ
«Напалеон: паход у Расію.
1812 год» з гравюрамі маёра

не адзначаных ніякімі баямі
або сутычкамі, напрыклад,
каля вёскі Дзінаўка, Запалос-
се. Далей аўтар мемуараў апіс-
вае цяжкасці руху па нашай
мясцовасці. «Дарогі разбітыя
басконца доўгімі калонамі,
што ідуць праз балоцістыя
лясы па насцілах, і барацьба
паміж падраздзяленнямі роз-
ных родаў войск, якія беспера-
пынна даганялі адно аднога і
не ўтрымліваліся армейскай
паліцыяй, рабілі гэтыя марш
найбольш абцяжарвальным.
У такіх умовах, зусім знясіле-
ныя, мы зрабілі бивак 21 ліп-
ня справа ад дарогі, што вяла
на Дзісну справа ад палаючай
вёскі, 22 ліпеня 3-і армейскі
корпус пакінуў бивак пад
Дзіснай. Брыгада пяхоты і на-
шая батарэя былі вернутыя ў
яго да прыбыцця 2-га армей-
скага корпуса, каб разам з ім
23 ліпеня рухацца на Полацк.
Бивак быў найрад ці прыдатны
для жыцця, паколькі мясцо-
выя жыхары прыбылі на лод-
ках і старанна абшукалі мес-
ца стаянкі на прадмет авало-
дання ўсім, што засталася пас-
ля адыходу: найбольш часткай
рэчаў, сабраных з суседніх вё-
сак для патрэбаў бивака – драў-
ніна, посуд і г.д.

Было цікава, што адзенне
гэтых людзей да драбніцаў па-
добнае на выявы, зробленыя
1 800 гадоў таму на тра-
янскіх і антанійскіх калонах.
Не толькі адзенне, але і ўзро-
вень культуры і лад жыцця
адпавядалі таму часу; з-за
іхніх вельмі абмежаваных зно-
сінаў з захадам мы былі ім на-
столькі чужымі, як калі б былі
аддзеленыя не толькі сотнямі
міляў, але многімі стагод-
дзямі. Да вечара нарэшце з'я-
віліся калоны 2-га корпуса, і
мы рушылі, каб дагнаць 3-і кор-
пус перад Полацкам».

**Вітаўт ЕРМАЛЁНАК,
г. Мёры
(Заканчэнне будзе)**

Мёршчына ў вайне 1812 года

забілася падвоеным і патрое-
ным тэмпам. Чым бліжэй мы
падыходзілі – тым цішэй рабі-
лася, не чуваць было ні бразга-
ту зброі, ні пакашлівання,
ніводзін конь не заіржаў. У
кожнае імгненне мы чакалі
грамавых залпаў з жэрлай гар-
матаў з тых акупаў. Раптам
туман, што засцілаў нам
вочы, рассяяўся. Цішыня змя-
нілася спачатку шэптам, а по-
тым рогатам: за вялікімі ака-
памі не было ніводнай гарма-
ты, ніводнага салдата. Навер-
се хадзіў толькі нейкі мужы-
чок, якога раней прынялі за сал-
дата...».

Французскія войскі марша-
ла Удзіно разбурылі 23 ліпеня
драўляныя палісады Дрысен-
скага лагера і накіраваліся на
Полацк. Земляныя рэдуты і
батарэі былі знішчаныя пад
час меліярацыйных працаў у
1970-я гады. Так наш край
амаль цалкам пазбавіўся ціка-
вага помніка ваеннай стратэгіі,
які зараз быў бы выдатным ту-
рыстычным аб'ектам. Заста-
ліся толькі перадмаставыя

брыгаду генерала Карбіна.
12 ліпеня па дарозе з Шаркаў-
шчыны на Дзісну каля вёскі
Каркаўшчына Елісаветградскі
полк штаб-ротмістра Леанто-
віча разбіў пад час начнога бою
французскі атрад і захапіў у па-
лон 75 французсаў. 15 ліпеня
рота з шостага пяхотнага пал-
ка генерала Палена корпуса
Дахтурава вяла перастрэлку
каля вёскі Сцефанполь і Ва-
лынцы. 18 ліпеня а сёмай га-
дзіне па поўдні 1-ы Бугскі ка-
зачы полк есаула Жэкуля ата-
каваў французсаў па дарозе з
Чэрасаў на Дзісну. Пад час су-
тычкі заўрад-харунжы Даброў
узаяў у палон французскага
ўлана. Але падаспелі француз-
скія часці і адцягнулі Бугскі
полк да Дзісны. Да гэтай пары
старажыхары Чэрасаў узгадва-
юць аб месцы пахавання фран-
цузскага салдата. 18 ліпеня ў
данясенні Вітгенштэйна Барк-
лаю дэ Толі сказана, што непа-
далёк вёскі Узмёны быў атака-
ваны французскі авангард і
ўзяты ў палон чатыры гусары.
20 ліпеня адбыўся бой з

артылерыі княства Вюртэм-
бург фон Каўслера 3-й арміі
Нэя. Яго шлях якраз і пра-
ходзіў праз нашыя мясціны.
Вось што ён запісаў у сваім
дзённіку па 18 ліпеня: «Дызен-
тэрыя была настолькі моц-
най, што салдаты падалі мёр-
твымі прама на маршы або ва-
ліліся мёртвымі на биваку, без
папярэдніх прыкметаў бліз-
кай небяспекі. У нашай штаб-
кватэры яна схавала і забрала
многіх; яна не мінавала наша-
га высокага кіраўніка, стан яго
быў настолькі кепскім, што
ён быў дастаўлены ў Вільню,
дзе ў небяспечным стане быў
прыкаваным цягам месяца да
ложка». Прычынай крывавай
дызентэрыі было ўжыванне
мяса, амаль без хлеба, бо яго
запасаў для такой вялікай
арміі не хапала.

Пад час шматлікіх края-
знаўчых вандровак
у гутарках з мясцовымі
жыхарамі мы шмат дзе сустра-
калі мясціны з назвай «фран-
цузскія могількі», асабліва
абাপал ваенных шляхоў, але

Рарытэты духоўнай спадчыны

13 CD беларускай музыкі розных часоў

Акурат у Міжнародны дзень музыкі адбылася прэзентацыя серыі кампакт-дыскаў «Музыка Беларусі XVII–XX стагоддзяў». Чытачы, зрэшты, знаёмыя з гэтай серыяй, бо раней асобна выходзілі кружэлкі па пэўных стагоддзях, пра што пісала і «Краязнаўчая газета». Іх выданне пачалося ў 2006 годзе пры падтрымцы Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА. Заказчыкам быў Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры. Усе 13 CD цяпер сабраныя ў адну вокладку-каробку, маюць два агульныя буклеты (тыраж зроблены прадпрыемствам «Глобал CD»).

На імпрэзе ў музеі выступілі ягоны дырэктар Зінаіда Кучар, доктар мастацтвазнаўства, прафесар Вольга Дадзіёмава, старшыня Нацыянальнай камісіі Уладзімір Шчасны, кіраўнік міжнароднага музычнага праекта «Маладыя галасы» Тамара Астапенка (акурат з тымі самымі «маладымі галасамі» – музыкамі ды вакалістамі). Яны адначалі важнасць і значнасць музычнай анталогіі, спадзяваліся, што дзякуючы ёй найлепшае з напісанага цягам амаль паўтысячагоддзя застаецца не толькі сённяшнім музыказнаўцам, студэнтам профільных навучальных устаноў, але і больш шырокаму колу суайчыннікаў. «А ці гучаць гэтыя творы па беларускіх радыё і тэлебачанні?» – запыталася В. Дадзіёмава. Як працяг гэтай занепакоенасці было і выступленне У. Шчаснага: «Выданне анталогіі мае два аспекты. Адзін – папросту магнітныя стужкі абсыпаюцца, іх неабходна ратаваць, другі – духоўны, бо сучасная моладзь у большасці не ведае нашых славуных твораў».

Завіталі на прадстаўленне серыі дыскаў і прадзюсеры Уладзімір Пучынскі і Юрый Цыбін, якія акурат ад самага пачатку і займаліся падборам матэрыялу, тэхнічна апрацоўкаю яго – ратавалі рарытэты духоўнай спадчыны, складалі змест усіх кружэлак. А цяпер яны працуюць над зборам і выданнем кружэлкі па XVI ст.: «Тады будзе поўная анталогія», – перакананыя яны.

Добрым дадаткам да вечарыны стаў невялікі канцэрт беларускай музыкі розных часоў – удзельнікі «Маладых галасоў» выканалі народныя песні, свецкія і духоўныя канты, творы Мацея Радзівіла. Сярод выступоўцаў былі і не беларусы з паходжання. Але беларускае вымаўленне, да прыкладу, спевака родам з Кітая было шмат лепшым, чым з вуснаў некалькіх нашых суайчыннікаў, той жа вядучай, якую часам слухаць было складана...

Выхад незвычайнай анталогіі, аналагаў якой няма ў суседніх краінах, – падзея знакавая. Цяпер справа за тыражаваннем (бо першы наклад складаюць усяго 100 асобнікаў) і распаўсюдам збору. Думаецца, ён будзе прыязна сустрэты ў многіх дамах беларусаў.

Лявон ПАЛЬСКИ
Фота Уладзіміра ПІРАГА

У. Шчасны з прадзюсерамі У. Пучынскім і Ю. Цыбіным:
гутарка аб працягу серыі

«Восеньскі фэст»

У скансэне

У апошнюю нядзелю верасня Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту гасцінна запрасіў наведнікаў пагуляць на «Восеньскім фэсце»: узгадаць традыцыйныя восеньскія святы Багач і Пакровы, далучыцца да старажытнага абраду «Жаніцьба лучніка», на свае вочы пабачыць абрадавы дзеянні вылякнення вясельнага караваі, якія прынятыя ў рэгіёне Заходняга Палесся, павіншаваць «маладых», завітаць да сапраўднага «шляхціца» ў гульні «Пан Быкоўскі», паўдзельнічаць у гульнях і конкурсах, набыць садавіну і сувеніры.

Задаў імпрэзе імпульс яскравы і запальны выступ гурта «Славянскі настрой», які прадставіў сапраўдную тэатралізаваную праграму. Гурт створаны Аленай Юркенай пры ратамскім Доме культуры і існуе ўжо пяты год. Алена ў сваёй справе не пачатковец: мае ґрунтоўную адукацыю (skonчыла каледж мастацтва і ўніверсітэт культуры ў 2000 годзе), займаецца папулярна-зацыйнай народнай песні з 1994 года. У ансамблі 13 удзельнікаў, усе яны людзі розных прафесіяў, не звязаных з выканальніцкім майстэрствам, але аб'яднаныя любоўю да народнай песні. У іх рэпертуары каля трох дзясяткаў твораў, у тым ліку народныя і аўтарскія. Нягледзячы на малады ўзрост, ансамбль паспеў добра «засвяціцца» на розных конкурсах і фестывалях: сёлета атрымаў прызнанне, дыпломы і прызы на рэспубліканскім фестывалі ў Нясвіжы, рэспубліканскім конкурсе «Не старэюць душой ветэраны», прайшоў у другі тур адбору канала «АНТ» «Песні маёй краіны». Калектыў запрашаны на фестывалі ў Польшчу і Украіну, а зараз рыхтуецца для паездкі ў Латвію, дзе будзе прадстаўляць сваё майстэрства на беларускай выставцы.

На прыкладзе накірунку «Славянскага настрою» добра прасочваецца плынь забульляльнай кірмашовай тэатралізаванай народнага мастацтва, якая, безумоўна, мае права на жыццё як папулярны народны твор, але адводзіць ад сапраўдных крыніцаў «нечэпанай» беларускай аўтэнткі (цяпер яе можна пабачыць хіба толькі на адзіным сапраўдным у краіне фальклорным фестывалі «Берагіня»).

Калі-нікалі шанец дакрануцца да крыніцаў сапраўднай народнай культуры выпадае і наведнікам скансэна. На гэты раз разынкай музейнага фэсту стала дэманстрацыя вясельнага абраду «Каравай» Кобрынскага раёна, які паказалі студэнты спецыялізацыі «этнафоназнаўства» БДУ культуры і мастацтваў пад кіраўніцтвам студэнткі Юліі Сахарчук. Яна абрала яго ў якасці дыпломнай працы, здзейсніла рэканструкцыю і падрыхтавала для сцэнічнага паказу. Крыніцу натхнення не давала шукаць далёка. Звесткі пра «Каравай» Юля атрымала ад сваёй бабулі Марыі Андрэўны Кірылюк (1940 г.нар.) і Марыі Іванаўны Праходзька (1927 г.нар.) з вёскі Камень-

Шляхецкі Кобрынскага раёна (зараз в. Акцябр).

Як распавяла Юля, гэта адзін з самых старадаўніх сямейна-родавых абрадаў беларусаў, які захаваўся да нашых дзён. Адзін з галоўных атрыбутаў вяселля – каравай. Стаўленне да караваі як да знака аднаўлення роду заўсёды было вельмі паважлівым. Выпяканне караваі суправаджалася доўгім і таямнічым абра-

дэманстрацыю этапаў «Каравай» суправаджалі песнямі: «Ой, ішлы каровайнычкі горою», «Вынось, маты, джку», «Ты, пшэнычэнько яровая», «Затопылы бояры», «Чія ж то доню каровай мэсыла», «Росты, каровай», «Ой, там ў полю нывка стояла», «Ой, дайтэ мні голку», «Ой, дэж ты бував», «Ой, хоршій наш каровай», «Мэвдзізь бородааты», «Дэж ты мосты». Паколькі выпечка займала шмат часу, выконвалі і пазаабрадавыя песні. У сцэнічным варыянце абраду былі выкананыя песні «За горою нывка», «Бровы», «Ой, выйду я на той ганак».

Абрад захаваўся і існуе ў наш час, але ў змененай форме без галоўнай яго адметнасці – адмысловых песень. Жанчы-

«Спяклі каравай!»

дам, які ўключаў у сябе не толькі выраб самога хлеба, але і імгнёўную магію, варажбу.

Абрад складаецца з шэрагу паслядоўных этапаў: збор каравайніцаў; сустрэча ў хаце; адмысловае мыццё рук каравайніц гарэлкай; вынас дзежкі; замес цеста; распальванне печы; высаджванне караваі ў печ; выраб «шышак» (упрыгожванню); выняцце караваі з печы; упрыгожванне караваі; выкуп караваі і вынас у камору. Асноўныя традыцыйныя этапы абраду былі запісаныя ў в. Акцябр, этап распальвання печы – у Столінскім раёне, астатнія – у Бярозаўскім раёне.

Галоўная асаблівасць дзеяў каравайнага абраду Заходняга Палесся ў тым, што для кожнага з іх выконваліся адмысловыя песні. Змест тэксту ў каравайных песнях быў накіраваны на шчаслівае жыццё маладых. Гэта было своеасаблівым праграмаваннем будучага жыцця, а таксама абяргам пад час самога вяселля. Песні напоўненыя сакральным сэнсам, на прыкладзе якіх ярка выяўлялася стаўленне да караваі і наданне яму магічнай сілы:

«Ой, дэж ты бував,
наш славны кароваю?
Ой, бував жэ я ў Бога

за двэрыма
І відав жэ ж я місяца і з зорю.
Воны славнылы, благословылы
Іванка і з жоною».

ны-каравайніцы памятаюць сваё рамяство, і ў іх па-ранейшаму замаўляюць выпечку традыцыйнага караваі.

Асобна трэба спыніцца на строях, у якія былі апранутыя ўдзельнікі абрадавага дзеяства. Усе яны аўтэнтчныя! Тры строі з вёскі Камень-Шляхецкі, з якіх два жаночыя належалі бабулі Юліі Сахарчук, астатнія – гомельскі і магілёўскі – строі свайго роднага кутка, якія дасталіся маладым выканаўцам у спадчыну. Самы «малады» мужчынскі строй – украінскі з в. Касаванка Старажанецкага раёна Чарнавіцкай вобласці, які бабуля Лізавета Пятроўна Краўчук пашыла і вышыла для свайго ўнука Андрэя Краўчука пяць гадоў таму.

Дзякуючы гэтай студэнцкай працы ад фэсту захаваўся вельмі добры і аптымістычны ўражанні. Здаецца, што новыя веды пра культуру сваёй краіны атрымалі ўсе ўдзельнікі і госці «Восеньскага фэсту».

Застаецца толькі развітацца да наступнай сустрэчы ў Беларускаму дзяржаўнаму музеі народнай архітэктуры і побыту.

Наталі КУПРЭВІЧ,
Юлія САХАРЧУК
Фота
Наталі КУПРЭВІЧ

У тэатры «Зьніч»

Тэатр аднаго актёра «Зьніч» працягвае запрашаць гледачоў на спектаклі ў новым тэатральным сезоне.

15 кастрычніка на сцэне Малой залы імя Р. Шырмы Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў выкананні заслужанай артысткі Расіі Зінаіды Гуравай адбудзецца спектакль «**Старасвецкае каханне**» паводле твораў М. Гоголя «Старасвецкія памешчыкі». Спектакль прадстаўлены ў межах тэатральна-канцэртнага праекта «Час і постаці». Пачатак а 18-й гадзіне.

16 кастрычніка – монаспектакль для дзяцей «**Маленькі анёлак**» паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд. Выканаўца – Раіса Астрадавінава.

Увечары ўвазе гледачоў будзе прадстаўлены монаспектакль «**Нобіль – Барвяны ўладар**» паводле аповесці У. Караткевіча «Свая легенда». Выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шалестаў.

17 кастрычніка маленькіх гледачоў у чароўнае падарожжа паклічуць галоўныя героі лялечнага монаспектакля «**Праката Сафрона і пеўніка Андрона**». Выканаўца – Леанід Сідарэвіч.

Увечары ўвазе гледачоў прапануецца музычна-паэтычны спектакль «**У краіне светлай...**» паводле твораў М. Багдановіча. Выканаўца Вячаслаў Статкевіч, музычнае суправаджэнне – Сяргей Сарокін (гітара).

18 кастрычніка для самых удзячных наведнікаў на сцэне лялечны монаспектакль «**Ярык і Дракон**». Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца Леанід Сідарэвіч.

Увечары гэтага ж дня на сцэне будзе прадстаўлены паэтычны монаспектакль «**Красёны жыцця**» паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Выканаўца – Алесь Кашпераў.

19 кастрычніка на сцэне – праграма папярэдняга дня.

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтру касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне (017) 331-75-53.

Любіш катацца ў ліфце...

Неаддзельная частка шматпавярховых будынкаў – пасажырскі ліфт. Гэты своеасаблівы транспарт вертыкальнага перасоўвання перавозіць за дзень не адну сотню людзей. Але ліфт можа стаць крыніцай небяспекі для іх здароўя і жыцця. Прывесці да гэтага могуць тэхнічныя непаладкі ці парушэнне патрабаванняў эксплуатацыі.

Для таго, каб пазбегнуць экстрэмальных сітуацыяў у ліфце, неабходна запомніць асноўныя патрабаванні:

- не заходзьце ў ліфт, калі заўважылі нават маленькую непаладку (дзверы не зачыняюцца шчыльна ці хлопаюць, няма святла, адчуваецца пах гару);

- перад тым, як увайсці ў ліфт, правярце: перад вамі кабіна ці пустая шахта;

- не скачыце ў кабіне, не перагружайце ліфт.

Першымі ў ліфт заходзяць дарослыя, дзеці – следам. Пры выхадзе з кабіны ўсё адбываецца наадварот. Калі перавозіце дзіце ў калясцы, то адразу вазьміце яго на рукі, пасля зайдзіце ў кабіну і ўкаціце каляску. Выходзячы, спачатку выкаціце каляску.

Дашкольнікам забараняецца самастойна карыстацца ліфтам.

Калі пасля націскання кнопкі патрэбнага паверха дзверы зачыніліся, а кабіна не паехала, скарыстайцеся кнопкай «Дзверы» (пры яе наяўнасці) ці кнопкай таго паверха, дзе знаходзіцца – дзверы аўтаматычна адчыняцца. Для сувязі з персаналам націсніце кнопку «Выклік», для экстраннага прыпынку – кнопку «Стоп» (пры яе наяўнасці).

У ліфце нельга перавозіць небяспечныя рэчывы (тыя, што лёгка ўзгарваюцца, а таксама атрутныя) – вы можаце выпадкова іх разліць ці ўпусціць. Паветра ў цеснай кабіне адразу напоўніцца параю, а хутка выйсці ў вас не атрымаецца.

Забараняецца карыстацца ліфтам пад час пажару ў будынку!

Забараняецца курыць у ліфце. Хаця многія да гэтага ставяцца з усмешкай, а менавіта гэтая дрэнная звычка становіцца асноўнай прычынай пажару ў ліфце.

У выпадку кароткага замыкання ў ліфце неабходна прытрымлівацца наступных парадаў:

- пры першых прыкметах узгарання ў кабіне ці шахце ліфта тэрмінова паведаміце дыспетчару, націснуўшы кнопку «Выклік» у кабіне;

- калі ліфт рухаецца, не спыняйце яго самі, пачакайце прыпынку;

- выйшаўшы з кабіны, заблакуйце дзверы першым прадметам, што патрапіў пад руку, каб ніхто больш не змог выклікаць ліфт;

- выклікайце выратавальнікаў па тэлефоне 101.

Калі вашаму жыццю нічога не пагражае, паспрабуйце самастойна ліквідаваць узгаранне, але пры гэтым не ўваходзьце ў кабіну (з-за замыкання ліфт можа пачаць рухацца самастойна). Не спрабуйце патушыць агонь вадой, электраправодка знаходзіцца пад напружаннем. Выкарыстоўвайце шчыльную тканіну, вуглекіслотныя ці парашковы вогнетушыць, сухі пясок.

Калі кабіна ліфта спынілася паміж паверхамі, не спрабуйце выбрацца самастойна ці прывесці ліфт у рух скакамі, націсніце кнопку «Выклік» і чакайце адказа дыспетчара, назаўважце яму нумар дома і пад'езд, выконвайце яго ўказанні. Калі ўзгаданая кнопка не працуе, скарыстайцеся мабільным тэлефонам.

Выкананне правілаў карыстання ліфтам дапаможа пазбегнуць трагічных здарэнняў.

**Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС
г. Мінска**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

«**МАТЭРЫЯЛЫ ПА ЭТНАГРАФІІ РАСІІ**, «Матэрыялы па этнаграфіі Расіі» – зборнік матэрыялаў у некалькіх тамах этнаграфічнага аддзела Рускага музея ў Санкт-Пецярбургу. Знаёмлілі шырокае кола грамадскасці з сабранымі ў фондах музея калекцыямі і вынікамі этнаграфічных экспедыцыяў у розныя куткі Расіі. Выданне добра ілюстраванае.

У 1-м (1910 г.) і 2-м (1914 г.) тамах надрукаваны ападкавыя артыкулы А.К. Сержпугоўскага «Земля-

робчыя прылады Беларускага Палесся і «Бортніцтва на Беларусі». У аснову гэтых публікацыяў пакладзены матэрыялы, сабраны аўтарам пад час этнаграфічных экспедыцыяў у 1906–1907 гг. у Мазырскі і Слуцкі паветы. Матэрыяльнай культуры асобных рэгіёнаў РСФСР і Украіны прысвечаны 3-і (вып. 1–2, 1926–1927 гг.) і 4-ы (вып. 1–2, 1927–1929) тамы.

МАТЭРЫЯЛЬНАЯ КУЛЬТУРА – сукупнасць матэрыяльных каштоўнасцяў, створаных чалавецтвам у працэсе гістарычнай грамадска-карыснай дзейнасці, – прылады працы, жыллё, адзенне, ежа, транспартныя сродкі, культура, побытавыя рэчы, прадметы мастацтва і інш. Адлюстравана ўзровень вытворчых сілаў і экалагічнага засвойвання прыроды чалавекам. Арганічна звязаная з духоўнай культурай у адзінай функцыяналь-

най сістэме. Узнікла разам з вырабам чалавечым прыладаў працы. Гістарычна развілася паступальна, захоўваючы пераемальныя сувязі, да складаных канструкцыяў, разнастайных спецыялізаваных прыладаў працы і прафесійных твораў мастацтва.

Матэрыяльная культура старажытных часоў узаўляецца на падставе археалагічных помнікаў, часткова пісьмовых крыніцаў, выяваў і параўнальнага гісторыка-этнаграфічнага вывучэння. У Беларусі вылучаюць наступныя археалагічныя перыяды, або вякі: каменны (эпохі палеаліту – да канца 9-га тысячагоддзя да н.э., мезаліту – 8200 – 5-е тысячагоддзе, неаліту – 4–2-е тысячагоддзі да н.э.), бронзавы (2200–700-я гг. да н.э.), жалезны. Аснову гаспадаркі і палеаліце складалі збіральніцтва, паляванне і рыбалоўства. Прылады з каменню і косці часоў палеаліту знойдзеныя пры раскопках каля в. Абідавічы Быхаўскага, Бердыж Чачэрскага, Юравічы Калінкавіцкага раёнаў. Апрацоўка каменю дасягнула філіграннай тэхнікі ўжо ў эпоху неаліту. У гэты перыяд чалавек навучыўся вырабляць ганчарны посуд (што дало магчымасць палешчыць харчовы рацыён і гатаваць адмысловыя стравы), быў вынайдзены ткацкі станок. Да гэтага часу адносіцца і прыручэнне дзікіх жывёлаў (пер-

Праца касцяным адціскальнікам (злева) і вырабы з жалеза, косці, гліны і каменю з гарадзішча каля в. Гарадзішча Мядзельскага р-на

шым – у мезаліце – быў прыручаны сабака). Узнікненне земляробства і жывёлагадоўлі азначалі важную вяху ў гісторыі чалавецтва – пераход да вытворчай гаспадаркі і палым ладам жыцця. У неаліце былі пашыраны лёгкія жытлы шалашнага тыпу з вогнішчам у цэнтры; у век бронзы іх змянілі больш грунтоўныя пабудовы над зямлёю каркасна-слупавой канструкцыі.

Пашырэнне медных і бронзавых рэчаў вызначыла новыя грані ў развіцці тэхнічнага прагрэсу і матэрыяльнай культуры. Яно паклала пачатак металургіі.

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

